Událost jako subjekt / Subjekt jako událost

Samo latinské ‚slovo‘ subiectum mělo nejenom ve starověku, ale ještě po celý středověk a valnou část novověku naprosto odlišný význam, než jakého se mu dostalo zejména od Kanta a po Kantovi. Proto se k těmto „počátkům“ nemusíme vůbec vracet. Pro nové chápání tohoto slova měl rozhodující význam Leibniz svým myšlenkovým modelem tzv. monády, pro niž ovšem ještě tohoto názvu nepoužíval, nýbrž deklaroval ji jako „jednoduchou substanci“. Nejzajímavější a do budoucnosti nejvýznamnější vlastností monády byla její stereotypně se ve všech případech opakující neproměnnost vnější (neboť po své vnější stránce je každá monáda pouhým bodem), ale naproti tomu její proměnlivé, vyvíjející se „nitro“: toto „nitro“ je sice vlastně „pod“ bodovým vnějškem, tedy „sub“, ale není v žádném případě „stojící pod“, tedy „sub-stans“, ale naopak „dějící se“, latinsky tedy „sub-fiens“. Tím učinil Leibniz první závažný krok k pronikavému, do hloubky jdoucímu přeznačení slova „subjekt“, i když tohoto slova sám, jak řečeno, v tomto smyslu ještě neužil. Ono přeznačení bylo značně usnadněno tím, že latinsky termín subiectum, odvozený od slovesa subicio, mohl být vlastně odvozován od dvou odlišných sloves, jež jenom náhodou splynula v jedno: sloveso subicio mohlo vzniknout zkrácením dvou sloves, totiž buď sub-iacio nebo sub-iaceo. Řecký vliv se ovšem mohl uplatnit jen při odvození od sub-iaceo, totiž v důsledkui napodobení řeckého HYPO-KEIMAI, od n ěhož Aristotelés odvozoval svůh původně gramatický termín HYPOKEIMENON (ovšem blízký řeckému termínu HYPOSTASIS, které zdůrazňovalo postavení resp. stání, na rozdíl od KEIMAI, jež zdůrazňovalo položení resp. ležení. Ale na rozdíl od postoje i polohy latinské sloveso sub-iacio zdůrazňovalo akci, aktivitu, totiž házení, vrhání. To bylo už od středověku zřejmé německým myslitelům a překladatelům z latiny, jak to nacházíme doloženo v termínu, který je našemu „subjektu“ jaksi příbuzný aspoň co nápodoby, totiž v termínu „objekt“. I tento termín byl v latině odvozován od dvou různých sloves, totiž ob-iacio anebo ob-iaceo (ale ve starých latinských textech se vyskytoval velmi vzácně). Němci si však toho byli dobře vědomi a proto tento termín (který se mnohem častěji objevoval v textech druhé poloviny středověku) překládali podle kontextu někdy jako Gegenwurf (dnes už zapomenutý, doložitelný jen ve staré němčině), a jindy jako Gegenstand. A protože po celý středověk a dokonce ještě po značnou část nové doby význam obou slov, „subjekt“ i „objekt“, zůstával ne-li stejný, tedy určitě velmi blízký, bylo nejen možno, ale dokonce velmi usnadněno považovat termín subjekt za „uvolněný“. Nestalo se tak nicméně žádným programovým ražením nového významu, ale jakoby „přirozeným“ vývojem. Navzdory tomu došlo k tomu, že nový význam slova „subjekt“ se stal čímsi protikladným významu dosavadního, totiž znamenavšího „objekt“ (jak tomu je dodnes např. ve francouzštině nebo v angličtině): subjekt začal stále výrazněji znamenat opak objektu, stával se „non-objektem“ a zejména něčím bytostně spjatým s aktivitou: sám se stal čímsi, co se děje, quid fit.

(Písek, 050624-1.)